

PROFESSIONAL AND PATRIOT: YURIY KOCHUBEY – 85

O. Vasylyuk

PhD (History), Senior Fellow

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine

4, Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine

o_vasylyuk@yahoo.com

Yuriy Kochubey was born in the teacher's family on July 9, 1932 in Poltava. In 1950 he became a student at the Faculty of International Relations, Taras Shevchenko Kyiv University. In 1955 Yuriy Kochubey started working at the Press Department of the Ukrainian Society for Cultural Cooperation Abroad. Then he worked at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Later he joined the Ukrainian Permanent Mission at the UN (New York) (1963–1968). After that he was the Permanent Delegate of Ukraine at the UNESCO (Paris), (1971–1977), President, Ukrainian National Commission for the UNESCO, Vice-Minister of Foreign Affairs (1981–1987), the UNESCO Assistant Director General (1987–1992), Ambassador of Ukraine to France and the Permanent Delegate to the UNESCO (1992–1997), a staff member of the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFA (1998–2016). Since March 3, 2000 Yuriy Kochubey has been working as a Leading Researcher at the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies of the NAS of Ukraine. He was the Editor in Chief of the “World of the Orient” (1997–2009). He is also a member of the editorial boards of other scientific journals. He took part in the 29th, 35th, 37th and 38th Congresses of ICANAS, many international conferences and meetings. Yuriy Kochubey is the author of more than 160 published works. He holds Ph.D. in Philology (1977) and is a Doctor Honoris Causa (2007). He received the National Academy of Sciences of Ukraine's A. Krymsky Award (2002). Since 1982 he has been a member of the Association of Ukrainian Writers, he is also a member of the Shevchenko Scientific Society (Europe), Société Asiatique (Paris) etc.

Keywords: Ukrainian Orientalistics, Arabic studies, literature, diplomacy

ПРОФЕСІОНАЛ І ПАТРІОТ: ЮРІЮ МИКОЛАЙОВИЧУ КОЧУБЕЮ – 85

Кожна людина володіє навичками та знаннями, притаманними лише їй. І тому так важливо в житті зустріти вчителя. Особистість, чий настрій освітить сьогоднішня. Авторитета, чий життєвий досвід дасть відповідь на численні запитання і чий знання та поради не вимагають перевірки, а сприймаються як істина.

Юрій Миколайович Кочубей народився в Полтаві 9 липня 1932 року у вчительській родині. Середню школу закінчив із золотою медаллю в Луцьку в 1950 р. Тоді ж вступив на факультет міжнародних відносин Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Як сам згадував пізніше, вибору майбутньої професії ба-

гато в чому сприяла книга відомого сходознавця академіка Юліана Крачковського “Над арабськими рукописами”, прочитана в 15 років. Тому не дивно, що одночасно з академічними лекціями навчався арабської мови у професора Тауфіка Кезми. І хоча того невдовзі звільнили з університету, молодий Юрій Кочубей не полишив цих занять, займаючись у Тауфіка Гавриловича вдома. Та й пізніше при нагоді намагався вдосконалювати мову, зокрема на курсах при ЮНЕСКО. Дмитро Павличко згодом писав: “Мені доводилося бачити Юрія Кочубея в залах засідань і в коридорах ООН у Нью-Йорку. Він легко переходив з англійської на французьку, але численні представники арабських країн воліли розмовляти з ним рідною мовою. Світло пошани до нього, яке запримітив я в їхніх очах, сповнило мене радісним хвилюванням. Минули роки, але того почуття, яким сяйнула в мені гордість за цю талановиту людину, забути не можу”. Але це буде пізніше...

А поки що випускник 1955 року почав працювати у відділі преси Українського товариства культурних зв'язків за кордоном. За півтора року запросили до Міністерства закордонних справ УРСР. Перша поїздка за кордон сталася до Іспанії, де Юрій Кочубей був у ролі перекладача. У 1959 р. на пароплаві “Балтика” у складі делегації УРСР довелося супроводжувати Микиту Хрущова як голову уряду СРСР на сесію Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку. Кар'єра молодого дипломата розвивалася успішно: співробітник Постійного представництва УРСР при ООН (1963–1968), постійний представник УРСР при ЮНЕСКО (1971–1977), голова Національної комісії УРСР при ЮНЕСКО, заступник міністра закордонних справ УРСР (1981–1987), заступник Генерального директора ЮНЕСКО (1987–1992), Надзвичайний і Повноважний Посол України у Франції, постійний представник при ЮНЕСКО (1992–1997), викладач Дипломатичної академії України при МЗС України (1998–2016). Майже 60 років успішної дипломатичної служби – практичної й викладацької! І за кожною сухою датою біографії визначної людини стояли як пересічні буденні справи, так і надзвичайні події, зустрічі, звершення.

Чого вартує, наприклад, епопея з появою в Парижі пам'ятника Тарасові Григоровичу Шевченку. У колах української діаспори Франції давно виникло бажання спорудити монумент великому поетові, навіть був проект відомого скульптора Олександра Архипенка. У принципі не заперечувала проти увіковічення пам'яті Кобзаря й радянська сторона, але наполягала: автор має бути радянський. Це тривало досить довгий час, до того накладалися ще й чвари серед представників діаспори та чехарда з мерами Парижа (в цей час їхні перевибори відбувалися чи не щорічно). І невідомо, чи стояв би з 1978 р. на бульварі Сен-Жермен чудовий пам'ятник Тарасові Шевченку авторства киянина Михайла Лисенка, якби не наполегливість Юрія Миколайовича Кочубея. Перебуваючи тоді на посаді представника УРСР при ЮНЕСКО, він активно втрутився в процес, довівши його до логічного завершення. До речі, поруч зі сквером Тараса Шевченка розташований собор Святого Володимира Великого, фактично культурний центр української діаспори в Парижі. Онука князя Володимира – Анна Ярославна стала французькою королевою. У Санлісі під Парижем їй було встановлено пам'ятник з написом “Anne de Russie”. Українську діаспору це обурювало, вона наполягала на його зміні. І знову ж таки справа не рушала з місця, поки не втрутився Юрій Миколайович, тоді вже Надзвичайний і Повноважний Посол України у Франції. 29 вересня 1996 р. в присутності глави королівської сім'ї Капетингів, до яких належала Анна, посла Кочубея, керівників місцевого самоврядування, численних представників української діаспори напис було урочисто змінено на “Anne de Kiev, Reine de France” – Анна Київська, королева Франції.

На плечі Посла України лягали й буденні, й ексклюзивні справи. Юрій Миколайович, який пройшов у дипломатії шлях від найнижчого щабля до рангу Надзвичайного і Повноважного Посла, знав про роботу посольства все. Він міг як скласти

будь-який документ, організувати прийом у резиденції, так і ту будівлю посольства купити. Так, саме йому Україна завдячує придбанням у VII окрузі Парижа будинку на авеню де Сакс, 21, де й донині розміщується українське посольство. До речі, після вручення вірчих грамот президентові Франції Франсуа Мітгерану було організовано прес-конференцію, де журналісти в першу чергу поцікавилися в Посла України, хто ж придбав будинок для посольства. І, почувши, що це зроблено Україною за власні кошти, всі дуже здивувалися, бо у Франції традиційно Україну сприймали як невелику провінцію на околиці Російської імперії. Звичайно, цьому історично сприяли багатовікові зв'язки Росії та Франції, в якій всіх громадян зазвичай вважали французами, без поділу на справжні національності. Таке сприйняття України було переломлене не без активної участі Юрія Миколайовича. Саме від нього французькі очільники та прості громадяни дізнавалися, що Україна за територією не менша за Францію, що в ній будують літаки та ракети, а її вчені та митці – автори багатьох “російських” надбань.

Паралельно з основною роботою не полишав Юрій Миколайович Кочубей і заняття арабістикою. Закладена ще професором Кезмою любов до арабської мови поєдналася в ньому зі ще дитячим захопленням літературою. У шкільні часи він був членом літературного гуртка, брав участь у читацьких конференціях при районних бібліотеках. Юрій Кочубей розпочав свій шлях в арабістиці з публікацій у газетах і журналах рецензій та коротких статей, присвячених літературам Єгипту та Іраку. Так, однією з перших була публікація “Література нового Єгипту” в “Літературній газеті” в березні 1957 р. З того часу Юрій Миколайович уважно стежив за всіма новинками арабської літератури, в арабських книгарнях Парижа та інших міст намагався купувати нові видання. Завдяки роботі за кордоном стежив за публікаціями європейських спеціалізованих часописів. Регулярно писав рецензії та огляди. Тож не дивно, що, незважаючи на завантаженість на дипломатичній роботі, зміг підготувати і захистити в Інституті сходознавства АН СРСР кандидатську дисертацію – «Виникнення поезії “вільного вірша” в Іраку і її художні особливості у світлі традицій арабської поезії» (1977). Підсумковим внеском у вивчення сучасної арабської поезії став вихід монографії «Поезія “вільного вірша” в Іраку (40-ті – 70-ті рр. ХХ ст.)» (2003). Виявляв інтерес Юрій Кочубей і до дослідження класичної літератури. Писав про класика арабської поезії Абу-ль-Ала аль-Ма'аррі, Ібн Туфейля, опублікував глибокий аналіз визначної пам'ятки класичної літератури “Аль-Хамаса аль-басрійя”, а також маловивченої збірки давньої мавританської поезії “Аль-Васіт” Аламіна аш-Шинкитті. Перекладав з арабської твори М. Дервіша, С. аль-Касема, А. Джарека, М. Дакруба, Ю. Ідріса.

Юрій Миколайович був членом Європейсько-Арабського літнього університету. Наукові конференції цього пересувного університету проходили всією Європою – в Римі, Монпельє, на Мальті. Теми цих заходів теж були найрізноманітніші. Так, одна з доповідей Ю. М. Кочубея була про “Тисячу й одну ніч”, тоді як інша – присвячена постаті мандрівника та письменника Василя Григоровича-Барського на конференції “Місто, побачене очима іншого”.

Проголошення Україною незалежності змінило до певної міри напрямок наукової праці Юрія Кочубея. Набули актуальності відносини з південними сусідами та доля корінних народів Криму. Як сходознавець широкого кругозору, Юрій Миколайович зайнявся проблемами тюркології, зокрема культурою кримськотатарського та азербайджанського народів, підготував низку праць з караїмознавства. Вивчення життя і творчості видатного тюрколога В. В. Дубровського завершилося виданням “В. В. Дубровський (1897–1966) як сходознавець” (2011).

Чимало досліджень Ю. М. Кочубей присвятив доробку А. Ю. Кримського. За його посередництвом повідомлення про ювілей вченого з'явилися в таких виданнях

ЮНЕСКО, як “Chronique de l’UNESCO”, “Informations de l’UNESCO” та “Bulletin de la Commission de la RSS d’Ukraine pour l’UNESCO” (1971). Він був співупорядником IV (2008) та V (2010) томів “Вибраних сходознавчих праць” А. Ю. Кримського, присвячених іраністиці. Велику увагу Юрій Миколайович приділяє науковому осмисленню ролі і доробку акад. О. Прицака. Він автор публікацій, присвячених А. Ковалівському, Т. Кезмі, В. Бейлісу та іншим вітчизняним орієнталістам. Також розробляє тему внеску українських науковців у дослідження східних культур та вивчення в Україні мистецтва Сходу. Знайшли в його працях відображення й проблеми вивчення Кавказу й Центральної Азії.

Протягом кількох десятків років Ю. М. Кочубей методично збирає бібліографічні дані, фіксує та аналізує їх, вбачаючи саме в них основоположний матеріал для майбутньої історії українського сходознавства. Підготував бібліографічний покажчик “Україна і Схід. Культурні взаємозв’язки України з народами Близького і Середнього Сходу” (1998). Ця публікація налічує більше 3000 позицій. Роботу розпочав іще в Женеві, де кожної вільної хвилини працював над нею. За власними словами, Юрій Миколайович сподівався, що цей покажчик стане підручною книгою для майбутніх українських дослідників – сходознавців, літературознавців, культурологів. Із 1961 р. працював над підготовкою матеріалів для довідкових видань: УРЕ (1-ше, 2-ге вид.), Політичний словник (2-ге вид.), УЛЕ, ЕСУ, Шевченківський словник і Шевченківська енциклопедія; Біобібліографічний словник українських сходознавців та візантологів; узяв участь у підготовці бібліографічного покажчика праць А. Кримського. Активний учасник конференцій і “круглих столів”, на яких обговорюється проблематика “ісламу в Європі” та християнсько-мусульманського діалогу, 29-го, 35-го, 37-го, 38-го конгресів ICANAS, вже двадцяти щорічних Сходознавчих читань А. Кримського, конференцій пам’яті О. Прицака і т. д. Має більше 160 друкованих праць – літературознавчих та сходознавчих. Doctor honoris causa (2007). Лауреат премії ім. А. Кримського НАН України (2002). Член Національної спілки письменників України (з 1982). Член НТШ (Європа), Société Asiatique (Париж), Українського центру ісламознавства (Київ).

З березня 2000 р. Юрій Миколайович Кочубей працює провідним науковим співробітником Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України. Тут він багато років очолює науковий семінар. Був головним редактором журналу “Східний світ” (1997–2009). Член редколегії журналів “Всесвіт”, “Хазарський альманах”, “Karadeniz Araştırmaları” (Університет Газі, Туреччина). Багато сил вкладає у молоде покоління науковців.

В одному зі своїх інтерв’ю Юрій Кочубей сказав, що найважливішим у дипломатичній роботі вважає професіоналізм та патріотизм. Напевно, це взагалі саме ті якості, які мають бути притаманні Людині. А ще всі ми не раз звертаємося до нього за порадою чи з професійним питанням. І завжди він знаходить час уважно вислухати та відповісти по суті. Юрій Миколайович знає все! Просто перебування поряд з вічно молодим Юрієм Миколайовичем надихає на нові звершення! Многая літа, любий Юрію Миколайовичу!

О. Д. Василюк